

ЛЕСЯ УКРАЇНКА ЯК ФІЛОСОФ-БУДИТЕЛЬ

Ігор Держко,

*доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії та економіки*

*Львівського національного медичного
університету імені Данила Галицького (м. Львів, Україна)*

У статті висвітлюється світогляд Лесі Українки як, перш за все, як філософині. Їй вдалося зламати кордони міжнаціональних, станових та жінкофобних утисків, стати самостійною творчою особистістю.

Ключові слова: *філософія, Леся Українка, світогляд.*

The article covers the worldview of Lesya Ukrainka as, first of all, as a philosopher. She managed to break the boundaries of interethnic, class and feminist oppression, to become an independent creative personality.

Key words: *philosophy, Lesya Ukrainka, worldview.*

Не всі народи в світовій спільноті можуть похвалитися тим, що в одну й ту ж епоху жили, працювали та масштабно впливали власною творчістю на духовний стан народу трое універсальних поетів, письменників, філософів та активних громадських діячів. Реалізуючи себе в одному смисловому полі, вони водночас займали свої особливі місця на хвилі духовного злету власного народу, конгруентно доповнювали один одного. Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка є прикладом такої неподільної гармонії, в якій чітко вирізняються три потоки - Думки, Волі та Пристрасті. Розглядати Лесю Українку через призму духовної творчості можна за умови чіткої конкретизації її персонального місця в новітній епосі відродження української національної ідеї.

Цікавий, взірцево досконалий та стислий у часі є шлях становлення німецького етносу в німецьку націю. Відновлення німецької державності, об'єднання розрізнених німецьких земель в єдине державне ціле було можливе за умови опертя на три фундаментальні ідеї. Це німецька класична філософія, геній Йогана Гете та воля Отто фон Бісмарка. Інтелектуальне, духовне та вольове начало стали тою тринітарною платформою, яка нагадала розрізненим мовними діалектами політично конкуруючими аж до несумісності самостійним невеличким державам та князівствам, що вони є єдині в лоні німецької ідеї.

За короткий час, здавалося б, забута ідея ідентичності, спалахнула могутнім факелом рішучості та наполегливості. Таке ідейне полум'я вказало напрям становлення та прогресу, додала сили тотальному об'єднанню, здавалось би, назавжди роз'єданого та відчуженого від самого себе, німецького народу. Ефект від становлення нової держави на території, яку Австрія, Франція та Англія трактували не інакше, як географічним поняттям, був своєрідним шоком для недалекоглядних політиків та уроком для тих, хто прагнув відновлення цілісності та соборності. Саме в епоху тріумфу німецького духу, який набирив сили і ставав конкурентноздатним, привернули увагу і до *терри інкогніто* - України.

Йоган Готфрід Гердер, німецький теолог, історик та філософ, вперше серед європейських інтелектуалів, визначаючи шляхи розвитку світового прогресу, вказав на особливу роль слов'янських народів в європейській перспективі. Він перший виділив серед східних слов'ян українців. Шанобливо оцінив їх історичний досвід державотворення часів Київської Русі. Стверджував, що такі великі здобутки в політичному, соціальному та економічному спрямуванні не щезають, а стануть фундаментом бурхливого відродження.

На початку ХХ ст. Макс Вебер стверджуватиме, що рівень духовності та здатності до самостійного індивідуального господарювання особистості є підставою віднести малоросів-українців до західних слов'ян. Поцінювання особистості, опіка її персональних творчих ініціатив є параметром західної цивілізації. Українці, які живуть на сході Європи, - ментально визріла європейська нація, яка має у власних параменах як ознаки Сходу, так і ознаки Заходу. Європейцям важко зрозуміти, як українці, попри валуєвський циркуляр та н-ський указ, зуміли зберегти та розвивати власне національну мову. З огляду на здобутки в красному писемстві, поезію Тараса Шевченка рекомендували до вивчення в державних гімназіях, друкуючи його вибрані твори російською абеткою.

Не менше всіх дивував Іван Франко. Поет та прозаїк європейського виміру був настільки ж успішним, як науковець. Залишив по собі твори у всій царині гуманітарних дисциплін, актуальних й понині.

Проте, найбільший подив та захоплення у сучасників в трійці будителів викликала Леся Українка. Їй вдалося зламати

перепони міжнаціональних, станових та жінкофобних утисків, стати самостійною творчою особистістю. Лариса Петрівна Косач додала нової енергії в творчий доробок Тараса Шевченка та Івана Франка, й зуміла стати не тільки їхньою послідовницею, а й дієвою, невпинно полемізуючою сучасницею. Така практика підтримки та популяризації класиків, як рівних собі, робила їх значно доступнішими у сприйнятті широких верств населення.

Світогляд Лесі Українки - це своєрідне, але дієве поєднання як філософії екзистенціалізму, так і здавалось би, несумісної філософії позитивізму. Екзистенціалізм спонукав до пошуку глибинних первнів національної ідеї у суспільному та персональному полі. Позитивізм давав мотивацію перетворювати ідеї у практичні вольові імпульси. Позитивістська формула вчитися описувати предмети, а не тільки пізнавати, впливала на пошуки нових форм літературної діяльності. Не менш важливою була позитивістська теза конкретизувати наміри філософських пошуків чіткою метою, відкидаючи хирляві абстрактні бажання мислити про світ в найглобальніших масштабах. Леся Українка надала цій рекомендації практичного завдання - в політичних програмах конкретно визначати необхідні соціальні переміни, які полегшать життя конкретній людині, конкретній соціальній групі. Про соціум глобально можна буде думати після вирішення проблем локальних. Власне, загальне реалізується через одиничне.

Будучи витонченим ліриком, Леся Українка була настільки ж гострим публіцистом. Понині є актуальною критика лідера львівських соціал-демократів Миколи Ганкевича. Леся Українка обстоювала комплексні програми великих та малих справ, вимагала масштабної діяльності зі зміни політичного устрою та водночас конкретних дієвих вимог щодо полегшення матеріального становища та активізації освітньої і культурної діяльності рідною мовою. Її праці «Політика і етика», «Утопія в белетристиці», «Державницький лад» та «Джон Мільтон» показали високий рівень інтелектуальної кваліфікації при аналізі загальноєвропейських та власне українських соціально-економічних та політичних проблем. Понині викликає дискусію те, чи належала Леся Українка до табору соціалістів, чи була відвертою егоцентричною ніцшеанкою.

Ми повинні зрозуміти, що творчі генії першого ешелону мислителів та будителів людства не можуть належати до тієї чи

іншої політичної партії, тієї чи іншої філософської школи. Леся Українка і її рівновеликі творили власне світобачення. А конкретні політичні сили та академічні школи черпали від них думки та енергію. Леся Українка була соціал-демократкою, коли прагнула захищати суспільні групи, класи, народ в цілому. Вона ж використовувала ідеї та термінологію Ніцше, коли прагнула захистити окрему людину, якої позбавляють індивідуальності підступна та хижа соціальна машина.

Українці не є лідерами в академічній філософській думці західного штибу. Але вони є в числі перших, які власною літературою, поезією, культурою в цілому розвивали, обстоювали та народжували нові філософські ідеї, що увійшли у скарбницю світової та української думки.

УДК 821.161.2-1Укр:140

ФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР ПОЕЗІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Віталій Жадько,

доктор філософських наук, професор, професор кафедри суспільних дисциплін Запорізького державного медичного університету (м. Запоріжжя, Україна)

У статті аналізується спорідненість поетичних творів Лесі Українки із філософським розумінням становлення людини в якості суб'єкта саморозвитку.

Ключові слова: *філософія, поезія, творчість, слово, суб'єкт.*

This article analyzes the affinity of Lesya Ukrainka's poetic works with the philosophical understanding of human development as a subject of self-development.

Key words: *philosophy, poetry, creativity, word, subject.*

Поезію цілком об'єктивно можна назвати естетичною філософією. Якщо філософія в якості єдності діалектики, логіки й теорії пізнання апелює до розумно-вольових пізнавально-дослідницьких розумно-вольових самодіяльних зусиль людини, то поезія, якщо вона щира, витворена геніальними провидцями, апелює до почуттів людини тим, що відразу ж вражає її свідомість тими смисло-життєвими проблемами, які її турбують ледь не щоденно і на які вона бажала б отримати